

SUVERENITET I NATO**Nermin Lapandić**

MO Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Phone: ++ 387(0)61 286333;

E-mail: n_lapandic@yahoo.com.

Mirnes Alibašić

Živinice

Phone: ++ 387(0)61 534428;

E-mail: mirne.a@hotmail.com

Sažetak: *Proces demontiranja tradicionalnog državno-pravnog okvira u 21.vijeku, ustrojstvo oružane moći i integracije u NATO savez ili njegove programe, postavljaju pitanje suvereniteta države na jedan novi nivo. U kojoj mjeri integracija oružane moći utiče na suverenitet države, koliko su države suverene na svom vlastitom teritoriju, koliko su ravnopravne u procesu odlučivanja u NATO-u, ili u njegovim programima u koje su participirale svoju oružanu snagu, pitanja su koja će biti predmet analize u ovome radu. Na bazi pravne analize u zaključnom dijelu rada predstavljeni su najznačajniji elementi odnosa suvereniteta države i država članica NATO savez ili pridruženih članica kroz posebne programe Alijanse.*

Ključne riječi: suverenitet, NATO, pravo, država, integracije.

Summary: *Process of demolition of traditionality legal-state constitution in 21st Century, Military power and constitution in North Atlantic Treaty Organization or its programmes is in doubt, because the state sovereignty is off to the new level. In which measure integration of military power influence the sovereignty of state, in which way the states or countries are in position to defend the sovereignty on their own territory, in which way they equal in process of voting in one huge organization like NATO, or its programmes they participate with its own military, those are questions that needs answers and those are questions that will be the subject of analysis of this thesis.*

With its base in judicial analysis, of the final part of this thesis, the important elements of relations between state sovereignty and NATO member states or conducted states through special alliance programmes.

Key words: sovereignty, NATO, law, state, integration.

1. UVOD

Od svog nastanka do današnjih dana, države prolaze kroz mnoge promjene. Zajedno sa državom, odbrambeno-bezbjedonosne strukture prolaze slične faze transformacije, kako na državnom tako i na međunarodnom nivou. Integracija oružane moći predstavlja dio procesa globalizacije, a paralelno sa ovim promjenama u društvu, otvaraju se mnoga pitanja kojima se

*Mišljenja i stavovi u ovome radu ne predstavljaju službene stavove intitucije u kojoj je autor uposlen, u radu je prezentiran isključivo rezultat naučnog istraživanja navedene problematike.

izaziva promjena tradicionalnih shvaćanja u našem doživljaju politike, prava, suvereniteta, ekonomije, ..., sa različitim posljedicama na pojedine zemlje. Pitanje odnosa suvereniteta i države članice NATO integracija, moguće je referirati, kako na one sudove koji su kategorični o neupitnosti suvereniteta, do onih koji smatraju da je suverenitet u okviru NATO integracija

upitan. Ne želeći se prikloniti bilo kom mišljenju, u nastavku rada, se nastoji istražiti ovaj odnos sa aspekta Ugovornih obaveza, na kojima je zasnovan NATO.

2. O SUVERENITETU DRŽAVE

Tragovi pojma suvereniteta vode još od rimskog carstva, a tek 1576. godine, Žan Bodin, u svom fundamentalnom djelu *Šest knjiga o republici* razvija pojam suvereniteta u glavnu temu političkog i pravnog mišljenja. Bodin, objašnjava suverenitet kao apsolutnu i vječnu vlast države, odnosno da je to „vrhovna vlast nad građanima i nad pojedincima, koja nije ograničena zakonima.“³³ Bodin naglašava da suverenitet državne vlasti obilježava: nezavisnost, vrhovnost, pravna neograničenost, a posebno je istaknuo nedjeljivost kao jedno od temeljnih obilježja. Do danas postoje mnoga mišljenja o pojmu suvereniteta, ipak najvažnija obilježja se mogu sintetizirati u dvije grupe: na ona koja se izvorno odnose na područje djelovanja i granice suverene vlasti, te na ona koja tretiraju najvažniji sadržaj najvišeg nivoa državne vlasti. Kako to navodi profesor Visković „vrhovnost državne političke vlasti nad svim drugim društvenim subjektima jest bitna sastavnica državne suverenosti.“³⁴ Osim ovoga, pojam suvereniteta možemo posmatrati sa dva različita aspekta koji se odnosi na granice suverene vlasti. Prvo, suverenitet države unutar vlastite državne teritorije, poznatiji kao „unutrašnja suverenost ili pravna vrhovnost,“³⁵ te odnos države spram ostalih država, koji se naziva „spoljna suverenost.“³⁶ Država permanentno manifestuje neprekidnost svoje vlasti, ipak to ne znači da je suverenitet država ostao netaknut promjenama koje su se dogodile integracijom nacionalnih i međunarodnih snaga i procesa. Integrativni procesi, po svemu sudeći, nagovještavaju pomjeranja u nadležnostima države i njenim ograničenjima.

3. NATO, PfP I SUVERENITET

NATO predstavlja vojno-bezbjedonosni savez, koji je utemeljen Sjevernoatlantskim ugovorom, kao njezinim osnivačkim ugovorom, 4. aprila 1949. godine u Washingtonu, sa osnovnom svrhom garancije slobode i sigurnosti svim svojim članicama, a u skladu s načelima Povelje UN-a. Alijansa je koncipirana kao međuvladina organizacija u kojoj države članice pravno zadržavaju svoj suverenitet i neovisnost, a djelovanje Alijanse zasnovano je na međusobnom uvažavanju i jednakosti u odlučivanju o pitanjima bezbjednosti. Alijansa nije ograničena samo na saradnju kroz vojna i bezbjedonosna pitanja, nego je saradnja proširena i na nevojna područja.

U cilju zaštite suvereniteta i teritorijalnog integriteta svake članice, članom 5. Ugovora Alijanse, NATO daje garanciju zajedničke odbrane u slučaju napada na teritorij jedne od članica. Međutim, te garancije nisu nigdje detaljnije definirane i ne postoji obaveza reakcije po principu automatizma. Kod članica NATO programa, Partnerstvo za mir (PfP) države prilikom potpisivanja ugovora o pristupanju u članstvo PfP, sa aspekta suvereniteta država, „one ponovo potvrđuju svoju privrženost da dosljedno ispunjavaju sve obaveze iz Povelje UN i načela Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, posebno da će se uzdržavati od prijetnji upotrebom sile protiv teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti bilo koje države, da će poštovati postojeće granice i da će nesuglasice rješavati mirnim sredstvima.“³⁷ Ono što je

³³ Bodin Jean, (2002): *Šest knjiga o republici*, Politička kultura, Zagreb, str., 8.

³⁴ Visković Nikola, (1997): *Država i pravo*, II izmijenjeno izdanje, Birotehnika, Zagreb, str.24.

³⁵ Ibid., str.24.

³⁶ Trnka Kasim, (2006): *Ustavno pravo*, II izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo, str.173.

³⁷ Partnership for Peace: Framework Document (1994): Article 2 (c), (pristup 25.12.2008.) (dostupno na <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm>)

posebno važno “NATO će se konsultovati sa svakim **aktivnim učesnikom** Partnerstva, ukoliko taj partner predviđa direktnu prijetnju svom teritorijalnom integritetu, političkoj nezavisnosti ili bezbjednosti.”³⁸ Za eventualno korištenje ovog prava sve države potpisnice ovog dokumenta imaju obavezu „biti aktivne“, tačnije sarađivati sa NATO savezom, u ispunjenju obaveza koje postavlja NATO savez.

U dostupnoj literaturi o suverenitetu i integraciji vojne moći, postoje mnoga mišljenja i teorije. Ustaljeno je mišljenje da je suverenost „posljedica stvarne moći kojom državna organizacija raspolaže“, i da „suverena vlast države potječe uistinu iz spoja tri vrste moći – oružane, ekonomske i ideološke“³⁹ Poznata je teorija o opadanju ili «krizi» autoriteta države, u procesu integracija, ali i teorije koje zahtjevaju da nacionalne države još intenzivnije sarađuju jedna sa drugom u cilju jačanja ili rasta suvereniteta. Prema profesoru Markoviću, „suverenost države znači da država ima monopol vlasti, monopol sile nad stanovništvom određene državne teritorije,“⁴⁰ koliko je zaista suveren državni monopol sile, može se sagledati kroz dvije najvažnije determinante vanjske suverenosti: **“nezavisnost i ravnopravnost.”**⁴¹

Ako je državna vlast, prilikom donošenja svojih odluka u potpunosti pravno slobodna (nezavisna) od svakog vanjskog miješanja, može se smatrati suverena. Gledano sa pravnog aspekta, državna vlast nije dužna da se povinuje zapovijesti bilo koje vlasti koja se nalazi van njenog teritorija. Posebno što je država svojom voljom pristupila zajedničkim bezbjedonosnim organizacijama i institucijama. U međunarodno-pravnim odnosima najčešće se potpisivanjem ugovora, države podsjećaju na privrženost zaštiti demokratskih društava, njihovih sloboda od ugrožavanja i prisile kao i poštovanja načela međunarodnog prava. Ovakav oblik odlučivanja državne vlasti odslikava potpunu nezavisnost i suverenost, ali i nezavisnost suverenosti. U ovakvoj supoziciji identitet građana i države, ima perspektivu da se u potpunosti razvija i unapređuje. Koliko je država sposobna da sačuva svoj teritorijalni integritet i suverenitet, bez oslonca na međunarodne organizacije i institucije, zahtijeva posebnu i iscrpnu analizu.

Ako je državna vlast prilikom donošenja svojih odluka, pravno vezana na saradnju u ispunjenju obaveza koje postavlja sigurnosna međunarodna organizacija, onda je suverenitet države postavljen na jedan novi nivo. S pravnog aspekta državna vlast je svojom voljom, dio svoje sigurnosne moći participirala u zajedničku sigurnosnu arhitekturu, da bi poštivala međunarodni ugovor „mora biti aktivna.“ U ovakvom obliku udruživanja, odluke državne vlasti odslikavaju djelimičnu pravnu ovisnost, ali i dalje nezavisnost i suverenost, zato što država u svakom trenutku može jednostrano da raskine ugovor. Ipak ovakvim načinom uvezivanja, prihvatanja i ispunjenja obaveza postavljenih od NATO saveza, na indirektan način, ova organizacija se uključuju u raspolaganje državne oružane moći, dok istovremeno daje garanciju državama za očuvanje njihovog suvereniteta. Članstvo u PfP kao i u NATO-u ne podrazumijeva obavezu razmještanja stranih vojnih snaga na nacionalnom teritoriju. Ulaskom u NATO program PfP, svaka država ima jednaka prava i obveze kao i sve ostale članice unutar saveza, bez mogućnosti podčinjavanja bilo kojoj drugoj državi, što države članice dovodi u potpunu ravnopravnost, što je značajno s aspekta suvereniteta. Međutim uvijek je prisutna obaveza „*biti aktivan*“ što manje države preusmjerava ka ostvarivanju ciljeva velikih sila članica saveza, koje imaju utjecaj u određivanju strateških ciljeva i interesa Saveza. Program PfP je prva ulazna kapija za članstvo u NATO, tek potpunim uspostavljanjem modela civilno-vojnih odnosa koji smanjuje mogućnost militarizacije društva, uspostavljanjem odnosa u državi koja ima visok nivo poštovanja ljudskih prava i

³⁸ Ibid, Article 8.

³⁹ Visković Nikola, op.cit., str.27.

⁴⁰ Marković Ratko (2008): *Ustavno pravo i političke institucije*, XII izdanje, Beograd, str.152.

⁴¹ Visković Nikola, op.cit., str.25.

demokratskih građanskih sloboda, države mogu biti primljene u NATO. Nakon ulaska u Alijansu, cijeli zračni prostor iznad svake države članice je besplatno dostupan letjelicama NATO-a, čije vojne snage imaju pravo pristupa i intervencije na području države članice Alijanse, kako na kopnu tako i na moru. Nije potrebno posebno naglašavati da NATO može poduzeti akcije bez saglasnosti Vijeća sigurnosti UN-a, ali je potrebno naglasiti da se izvršavaju samo one odluke NATO saveza koje su donesene na osnovu konsenzusa svih članova Sjevernoatlantskog vijeća.

Za očuvanje vanjskog suvereniteta, posebno u postkonfliktnom društvu, veoma je važna izgradnja sigurnosnog identiteta koji se može izgraditi i integrirati u organizaciju koja ima mehanizme da adekvatno pomogne, a to je trenutno NATO. Posebno je važno što države članice NATO saveza ili NATO programa, formalno-pravno, ali i u materijalnom smislu mogu da zadrže svoj suverenitet a u međunarodnim odnosima država je ravnopravna i neovisna.

4. ZAKLJUČAK

Države članice NATO-a ili PfP programa, ulaze u integracije svojom voljom a prema ugovorima zadržavaju svoj suverenitet i neovisnost. NATO se ugovorno obavezuje da će, ako zatreba, pružiti zaštitu suvereniteta svojim članicama, ako su „bile aktivne.“ Ova ugovorna uslovljenost na specifičan način pokazuje, ko raspolaže resursima državne oružane moći i da države članice imaju latentno opterećenje stalno „biti aktivan“, što direktno utiče na jednu od dvije determinante vanjskog suvereniteta. Ako suverenitet posmatramo u aktuelnom vremenu globalizacije i integracije Evropske unije, gdje je jasno izražena, tendencija transformacije suvereniteta, pojava smanjenja značaja suvereniteta kakav je nekada bio, dobrovoljnog odstupanja država od tradicionalnog ideala suvereniteta, možemo konstatovati da u slučaju NATO integracija, barem za sada, suverenitet država članica integracija, ništa značajnije ne odstupa od novog pristupa o suverenitetu.

LITERATURA

- [1.] Bodin Jean; (2002) *Šest knjiga o republici*, Politička kultura, Zagreb,
- [2.] Kenedi Pol; (1999) *Uspon i pad velikih sila*, Beograd, CID,
- [3.] Marković Ratko; (2008) *Ustavno pravo i političke institucije*, XII izdanje, Beograd,
- [4.] Trnka Kasim; (2006) *Ustavno pravo*, Sarajevo,
- [5.] Ulrich Beck; (2003) *Što je globalizacija?* Vizura Zagreb,
- [6.] Visković Nikola; (1997) *Država i pravo*, II izm.izdanje, Birotehnika, Zagreb,
- [7.] Partnership for Peace: Framework Document: (1994), (pristup 25.12.2008.) (dostupno na <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm>)